

Explaining the role of place-making in reviving the social relations of contemporary urban neighborhoods (Case study: Selected neighborhoods of Tabriz)

Soda Aghlmand azarian, Arash Saghfi asl , Akbar Abdollahzadeh taraf, Dariush Sattarzadeh

- ¹- PhD Sturdent in Urban Design, Department of Art & Architecture, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.
- ²- Assistant Professor of Urban Planning, Department of Art & Architecture, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran. E-mail: a.saghafi@iaut.ac.ir
- ³- Assistant Professor of Urban Planning, Department of Art & Architecture, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.
- ⁴- Associate Professor of Urban Planning, Department of Art & Architecture, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 14 October 2021

Revised: 27 December 2021

Accepted: 06 March 2022

Published online: 21 March 2022

Keywords:

Place-making,

Social relations,

Neighborhood,

Urban neighborhoods,

Tabriz.

Introduction: In recent decades, with the development and evolution of technology, new approaches to urban issues have been proposed. One of the important issues that Iranian cities, including the city of Tabriz, face is the social relations of contemporary neighborhoods. Since the weakness of social relations in neighborhoods can cause problems such as diminished sense of place, collective spirit, etc., in order to improve these conditions, create a suitable context and place for neighborhood people to meet and establish social interactions and Their participation in neighborhood-related programs is essential.

Data and Method: In this study we have tried to study the concept of place-making in reviving social relations of urban neighborhoods, Abbasi, Mansour, Mandana, Parvaz And Ferdows should be selected as the study sample. In this article and in the data analysis section, selected urban areas were evaluated based on regression, Spearman, Friedman and ANOVA statistical tests.

Results: Findings indicate that based on the results of statistical studies, physical dimensions, social dimensions, managerial-policy dimensions, perceptual-semantic dimensions and economic dimensions have a significant relationship with explaining the concept of place-making in the revival of social relations from the perspective They are citizens and the physical and social dimension has the greatest impact on explaining the concept of place-making in the revival of social relations in selected urban spaces.

Conclusion: The results of this study, on the one hand, provide the necessary framework for scientific and logical study of the concept of location in urban areas, and on the other hand, provide the basis for future measures to revive social relations in urban areas. Assessing the research model in more urban neighborhoods and other cities of Iran can provide a deeper understanding of the mechanism explaining the concept of location in the revitalization of social relations in urban neighborhoods.

Cite this article: Aghlmand azarian, Soda., Saghfi asl, Arash., Abdollahzadeh taraf, Akbar., Sattarzadeh, Dariush. (2022).

Explaining the role of place-making in reviving the social relations of contemporary urban neighborhoods (Case study: Selected neighborhoods of Tabriz). *Urban Social Geography*, 9 (1), 97-117.

<http://doi.org/10.22103/JUSG.2022.2063>

© The Author(s).

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman.

DOI: <http://doi.org/10.22103/JUSG.2022.2063>

¹- **Corresponding Author:** Saghfi asl, A., Department of Art & Architecture, Tabriz Branch, Islamic Azad university, Tabriz, Iran. ✉ a.saghafi@iaut.ac.ir ☎ (+98) 9143001900

English Extended Abstract

Introduction

The increasing dimensions of urbanization and the existence of extensive changes in the cultural and social levels of different strata of urban communities have led to the formation of a new type of urban growth and development that has led to diminished concepts of social identity and reduced quality of social life. Since the weakness of social relations in neighborhoods can cause problems such as diminished sense of belonging, collective spirit, etc., in order to improve these conditions, create a suitable context and place for people in neighborhood to meet and establish social interactions and Their participation in neighborhood-related programs is essential. In the meantime, placemaking is a bottom-up, asset-based, people-centered process that emphasizes community cooperation and participation to improve the viability of cities and neighborhoods. It seems that creating a suitable place and platform for the formation of social interactions can play an important role in reviving the faded social relations in contemporary neighborhoods. The placemaking approach has emerged in recent decades with the aim of creating and transforming space into social spaces.

Data and Method

The present study is an applied research in order to achieve a comprehensive analysis of the components affecting the explanation of the concept of placemaking in the revival of social relations in urban areas. In this study, the main purpose is to investigate the attitude of citizens towards the issue of placemaking and use it to revive social relations in contemporary neighborhoods. The approach considered in this research is a quantitative approach. To evaluate the components developed in the conceptual model, survey research methods and descriptive-analytical methods have been used. To study the concept of location in reviving the social relations of urban neighborhoods, Abbasi, Mansour, Mandana, Parvaz and Ferdows neighborhoods should be selected as the study sample. To select the sample size of the questionnaire, based on the population of Tabriz (1724368 people in the statistical survey of 2016) and Cochran's formula, 383 people have been selected. The results were entered in SPSS 26 software and in the data analysis section, the selected urban areas were evaluated based on regression, Spearman, Friedman and ANOVA tests.

Results

Findings indicate that based on the results of regression test, about half (44.9) of the total changes in the revitalization of social relations in urban areas depend on the explanatory components of location in urban areas, including physical, social, managerial concepts, Policy-making, perceptual-semantic and economic. According to statistical analysis, physical-social dimensions, managerial-policy dimensions, perceptual-semantic dimensions and economic dimensions have a significant relationship with explaining the concept of location in the revival of social relations from the perspective of citizens and the physical and social dimension have the greatest impact on explaining the concept of location in the revival of social relations in selected urban spaces.

Conclusion

herefore, the sum of the results of this research, on the one hand, provides the necessary framework for scientific and logical study of the concept of location in urban neighborhoods, and on the other hand, provides the ground for future measures to revive social relations in urban neighborhoods. Based on the achievements of this study, the effect of each of these factors and the degree of effectiveness can be different. Adaptation of the conceptual model extracted from the literature and world experiences in combination with the nature of the studied urban neighborhoods in selected neighborhoods of Tabriz (Abbasi neighborhood, Mansour neighborhood, Mandana neighborhood, Parvaz neighborhood and Ferdows neighborhood) and experimental use of this model shows the efficiency of the model in evaluating The impact of each of the influential components on the application of the concept of location and revitalization of social relations at the level of urban neighborhoods. Assessing the research model in more urban neighborhoods and other cities of Iran can provide a deeper understanding of the mechanism explaining the concept of location in the revitalization of social relations in urban neighborhoods.

تبیین نقش مکان سازی در احیا روابط اجتماعی محلات شهری معاصر

(نمونه موردی: محلات منتخب شهر تبریز)

سودا عقلمند آذربایان، آرش ثقفی اصل^۱✉، اکبر عبدالله زاده طرف، داریوش ستارزاده

^۱ - دانشجوی دکتری طراحی شهری، گروه معماری و شهرسازی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

^۲ - استادیار شهرسازی، گروه معماری و شهرسازی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران. رایانامه: a.saghafi@iaut.ac.ir

^۳ - استادیار شهرسازی، گروه معماری و شهرسازی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

^۴ - دانشیار شهرسازی، گروه معماری و شهرسازی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	مقدمه: از آنجایی که ضعف روابط اجتماعی در محلات می‌تواند سبب مشکلاتی از قبیل کم رنگ شده حس تعلق به مکان، روحیه جمعی و ... شود، به منظور بهبود این شرایط، ایجاد بستر و مکان مناسب برای رویارویی افراد محله و برقراری تعاملات اجتماعی و مشارکت آن‌ها در برنامه‌های مربوط به محله، امری ضروری می‌باشد. رویکرد مکان‌سازی، در طی دهه های اخیر با هدف خلق و تبدیل فضا به مکان‌های اجتماعی به وجود آمده است.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۲۲	داده و روش: مقاله حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی- تحلیلی می‌باشد. در این پژوهش سعی شده است جهت بررسی مفهوم مکان‌سازی در احیا روابط اجتماعی محلات شهری، محلات عباسی، منصور، ماندانا، پرواز و فردوس به‌عنوان نمونه مورد مطالعه انتخاب شود. در این مقاله و در بخش تحلیل داده‌ها، محلات شهری منتخب براساس آزمون‌های آماری رگرسیون، اسپیرمن، فریدمن و آنوا ارزیابی گردید.
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۰/۱۰/۰۶	یافته‌ها: یافته‌های پژوهش حاکی از این است که بر اساس نتایج بدست آمده از مطالعات آماری، ابعاد کالبدی، ابعاد اجتماعی، ابعاد مدیریتی- سیاست‌گذاری، ابعاد ادراکی- معنایی و ابعاد اقتصادی دارای ارتباط معنادار با تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیا روابط اجتماعی از دیدگاه شهروندان هستند و بعد کالبدی و اجتماعی بیشترین میزان اثرگذاری را بر میزان تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیا روابط اجتماعی در فضاهای شهری منتخب ایفا می‌کند.
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۰۵	نتیجه‌گیری: مجموع نتایج حاصل از این پژوهش از یک سو چارچوب لازم جهت بررسی علمی و منطقی مفهوم مکان‌سازی در محلات شهری را فراهم آورده و از سوی دیگر زمینه اقدامات آینده در راستای احیا روابط اجتماعی در سطح محلات شهری را فراهم آورد. سنجش مدل پژوهش در محلات شهری بیشتر و دیگر شهرهای ایران می‌تواند درک عمیق‌تری از مکانیسم تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیا روابط اجتماعی محلات شهری را فراهم آورد.
تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۱/۰۱	کلیدواژه‌ها: مکان‌سازی، روابط اجتماعی، محله، محلات شهری، شهر تبریز.

استناد: عقلمند آذربایان، سودا؛ ثقفی اصل، آرش؛ عبدالله زاده طرف، اکبر؛ ستارزاده، داریوش. (۱۴۰۱). تبیین نقش مکان سازی در احیا روابط اجتماعی محلات شهری

معاصر (نمونه موردی: محلات منتخب شهر تبریز). *جغرافیای اجتماعی شهری*، ۹(۱)، ۹۷-۱۱۷. DOI: <http://doi.org/10.22103/JUSG.2022.2063>

© نویسنده‌گان.

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان.

DOI: <http://doi.org/10.22103/JUSG.2022.2063>

مقدمه

رشد فزاینده ابعاد شهرنشینی و وجود تغییرات گسترده در سطوح فرهنگی و اجتماعی اقشار مختلف جوامع شهری سبب شده گونه جدیدی از رشد و توسعه شهری شکل گیرد که به کم‌رنگ شدن مفاهیم هویت اجتماعی و کاهش کیفیت حیات اجتماعی مردم منجر گردیده است. انسان‌ها هر روز از خیابان‌ها، محله‌ها و محیط پیرامون خود استفاده می‌کنند و کیفیت این فضاهای عمومی به شدت بر زندگی روزمره آن‌ها اثر می‌گذارد (شارع، ۱۳۹۳: ۴۷). با افزایش اندازه وسعت شهرها، سرعت گرفتن تغییرات و افزایش تراکم، مدنیت شهروندی و روابط اجتماعی که از اصول اولیه شهری است تضعیف شده است. محققان با تمرکز بر نیازهای فضایی انسان در محیط زندگی، عوامل متعددی را از جمله تعامل اجتماعی مهم دانسته اند (تقی‌پور و سلطان‌زاده، ۱۳۹۶: ۸۰). حضور مثبت افراد در فضاها، حس تعلق و روحیه تعاون را افزایش می‌دهد. انسان در فضای شهری به دنبال مکانی جهت آسودن، آزادسازی فشارهای روحی-روانی و تعاملات اجتماعی است (نقی‌زاده، ۱۳۹۱: ۱۶). متأسفانه هم‌اکنون تعداد فضاهای عمومی که ملاقات شهروندان صورت گیرد و منجر به شکل‌گیری حیات جمعی شود، هم از نظر کمی هم از نظر کیفی به حداقل رسیده است. در گذشته فضاها برای جمعیت‌هایی به یادماندنی و خاطره‌ساز را برای افراد فراهم می‌ساختند (قدس و همکاران، ۱۳۹۹: ۵۶). فضاهایی که با تجمیع فعالیت‌ها نه تنها پاسخگوی نیازهای مادی مردم بودند، بلکه به دلیل ظرفیت بالای گرد هم آمدن، به قرارگاه‌های رفتاری تبدیل می‌شدند.

امروزه در سراسر جهان جنبش مردمی برای شناخت مکان به عنوان نیروی دگرگون‌کننده شهرها و زندگی روزمره ساکنان آن شکل گرفته است. شهرهای امروز به محل تجمعی از ساختمان‌های پراکنده تبدیل شده‌اند. از دید نوربرگ شولتز این نوع فقدان مکان بی‌گمان حس ضعیفی از تعلق و مشارکت به بار می‌آورد و بدین ترتیب از خود بیگانگی انسان را که امروزه بسیار هم رایج است در پی دارد.

در این میان مکان‌سازی یک فرآیند از پایین به بالا، مبتنی بر دارایی و مردم‌محور است که بر همکاری و مشارکت جامعه به منظور بهبود قابلیت زندگی شهرها و محله‌ها تأکید می‌کند (Markusen & Gadwa, 2010). در سال‌های اخیر، یک تغییر در مفهوم مکان‌سازی رخ داده است. این مفهوم فعلی از مکان‌سازی، استدلال می‌کند که مکان‌های شهری در محیط ساخته شده تعبیه می‌شوند و از طریق فعالیت‌های اجتماعی مکرر به وجود می‌آیند، معانی به صورت روزانه ساخته و بازسازی می‌شوند. به عبارت دیگر، مکان به عنوان فرآیندی در نظر گرفته می‌شود که در آن تنظیم مکان، محصول فعالیت‌های کاربران است و بنابراین، بازسازی مکان یک فعالیت اجتماعی است که افراد را درگیر می‌کند (Akbar & Edelenbos, 2021: 2).

از سوی دیگر حل بسیاری از مشکلات شهری در مقیاس‌های خردتری نظیر محله‌ای قابل تحقق است (یزدان‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۱۶). امروزه بیشتر شهرها از کمبود فضای شهری و محلات شهری با کیفیت برای زندگی رنج می‌برند. (طبرسا و حاجیها، ۱۳۹۵: ۱).

محله در شهر به عنوان کوچکترین واحد مدنی محسوب شده که شامل تمامی ویژگی‌های شهر هستند. مقیاس‌هایی نظیر محله، به عنوان مهم‌ترین مقیاس سکونت در شهر، همواره بخش مهمی از دغدغه‌های فکری و حرفه‌ای اندیشمندان و مدیران حوزه شهری را به خود اختصاص داده است (موقر و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۶).

بر همین مبنا، از جمله مسائل مهمی که شهرهای ایران از جمله شهر تبریز با آن مواجه می‌باشند، ضعف روابط اجتماعی در محلات معاصر می‌باشد. از آنجایی که ضعف روابط اجتماعی در محلات می‌تواند سبب مشکلاتی از قبیل کم‌رنگ شده تعاملات و روابط اجتماعی، حس تعلق به مکان، روحیه جمعی، ... شود. اهمیت مفهوم مکان و نقش آن در روابط اجتماعی محلات، شناسایی عوامل تاثیرگذار و یافتن روش‌های احیاء این مؤلفه را ضرورت بخشیده است. به نظر می‌رسد خلق مکان و بستر مناسب برای شکل‌گیری تعاملات اجتماعی می‌تواند نقش به‌سزایی در احیاء روابط اجتماعی

کم رنگ شده در محلات معاصر باشد. لذا این پژوهش، با مطالعه و شناخت ماهیت مکان‌سازی در فضای شهری سعی در استخراج اهمیت و تاثیر این رویکرد در تعاملات اجتماعی در سطح محلات شهری را دارد. در این راستا، سوالات اصلی پژوهش حاضر بدین صورت مطرح می‌گردند: اصول و مؤلفه‌های مؤثر بر مکان‌سازی به منظور احیاء روابط اجتماعی محلات کدامند؟ رویکرد مکان‌سازی چه نقش و تأثیری در تعاملات اجتماعی محلات شهری معاصر دارد؟

پیشینه نظری

مکان نه تنها از طریق بستر فیزیکی اش، بلکه به وسیله طیفی از فرآیندهای اجتماعی-روانشناختی که در آن روی میدهد مشخص شده و نه تنها درون مواضع فیزیکی تجسم می‌یابد، بلکه سرشار از معانی نمادین و دل‌بستگی‌های عاطفی و احساساتی است که افراد در مورد یک موضع خاص در ذهن دارند (حیدری و بهدادفر، ۱۳۹۵: ۱۱۸).

مکان‌های خوب شهری شامل کیفیت هر سه عنصر حیاتی است: (الف) فضای فیزیکی؛ (ب) تجربه؛ و (ج) فعالیت. مونتگومری همچنین تصریح کرد که نشاط یا "سرزندگی" فعالیت‌ها - میزان پر جنب و جوش بودن یک مکان، مکان‌های موفق (یا خوب) شهری را از دیگران متمایز می‌کند (Pancholi et al. 2018: 696).

مکان‌سازی فرآیندی است برای افزودن ارزش و معنا به قلمرو عمومی از طریق پروژه‌های احیا مبتنی بر جامعه که ریشه در تاریخ، فرهنگ و محیط طبیعی ارزش‌های محلی دارد. در نهایت، مکان‌سازی معمولاً ساختاری از مکان‌ها یا تجربیاتی است که جوامع می‌توانند از دیدگاه‌های جامعه محلی نمایش و ارائه کنند. مکان‌سازی به عنوان یکی از مؤلفه‌های مشارکت در برنامه‌ریزی شهری، باید این علایق مختلف را در کنار هم قرار دهد (Akbar & Edelenbos, 2021:3).

هدف از مکان‌سازی خلق مکان‌هایی است که مردم را به تعامل هرچه بیشتر با یکدیگر دعوت کرده و در عین حال اجتماعی سالم‌تر و از حیث اقتصادی پویاتر را ترغیب و ترویج کند. محله‌های مسکونی مهم‌ترین بافت‌های شهری محسوب می‌شود که به آن معنا و هویت می‌بخشد. مکان‌سازی بر اساس نظر Furst و همکاران به این شکل تعریف شده است که "فرآیندی جمعی از تنظیم فضا با هدف پیشبرد استفاده و کیفیت زندگی از یک فضا و متناسب کردن فضا با روشی اجتماعی-عاطفی" با اضافه کردن معنی به کاربران یک فضا و در نتیجه تغییر دادن آن به مکانی با کیفیت، مردم می‌خواهند به زندگی، کار، بازی و یادگیری بپردازند (Zuma & Rooijackers, 2020: 2). این رویکرد به عنوان مداخله دموکراتیک بر مشارکت فعال همه طرف‌های علاقه‌مند متمرکز است. اشخاص علاقه‌مند به اعضای جامعه، تسهیل‌کنندگان، مقامات محلی، گروه‌های غیردولتی، دانشگاه‌ها و غیره مراجعه می‌کنند. این گروه‌های مختلف علاقه‌مند برای مذاکره درباره تصمیمات مربوط به محیط خود همکاری می‌کنند (Toolis, 2017: 194).

مکان‌سازی یک فرآیند مشارکتی اجتماعی-سیاسی و جغرافیایی خاص است که در آن ارزش معنای یک محیط به عنوان بستری برای دستیابی به نتایج مثبت مرتبط با فضای عمومی استفاده می‌شود. آنچه در مکان‌سازی ضروریست، مشارکت مستقیم شهروندان و استفاده از رویکرد پایین به بالا برای ایجاد مکان می‌باشد (Beza & Hernandez, 2018: 193).

فضاهای زندگی اغلب برای ایجاد عملکرد جذاب تر تغییر مکان می‌دهند. عملکرد در اینجا به فعالیت‌های مربوط به مکان‌هایی که به منحصر به فرد بودن محیط کمک می‌کنند، اشاره می‌کند، در حالی که منحصر به فرد بودن معمولاً با ویژگی‌های خاص سایت پشتیبانی می‌شود، به عنوان مثال: هنرهای مبتنی بر جامعه، عناصر آموزشی تاریخی و تعامل اجتماعی (Thomas, 2015: 74).

تلاش‌های مکان‌سازی اغلب بر زیبایی، نظافت و بازسازی فضاهای عمومی برای ارتقاء توسعه و جذب سرمایه گذاری متمرکز است در حالی که از ملاحظات نابرابری اقتصادی غفلت می‌شود، در حالیکه، مکان‌سازی پتانسیل به

چالش کشیدن همه شمولی اجتماعی و حس تعلق و ایجاد چارچوب واحد برای بسیج اقدامات جمعی را دارد (Toolis, 2017: 186).

یک فرضیه اساسی که در فرآیند مکان سازی نهفته است این است که جامعه باید به طور عادلانه از حق مشارکت در مکان برخوردار باشد. مکان سازی این پتانسیل را دارد که بر تولید مفهومی، فیزیکی و عادلانه فضاها عمومی تاثیر بگذارد (Beza & Hernandez, 2018: 195).

جدول ۱- نظر اندیشمندان در باب مکان سازی

نظر اندیشمندان در باب مکان سازی		
فریدمن	۲۰۰۷	مکان سازی به عنوان فرآیند مناسب سازی فضا به منظور ایجاد "آینه ای خوشتن" می باشد. به این مفهوم که از طریق یادگیری درباره مکان فیزیکی، شناخت افراد محلی و شرکت در فعالیت های محلی، برقراری روابط اجتماعی می توان اقدام به مناسب سازی مکان نمود
پنسی هیلی	۲۰۱۰	"ساخت مکان های بهتر" باید مرکز توجه برنامه ریزی در قرن بیست و یکم باشد، حتی اگر رویکرد وی نقش تأثیر گذاری در طراحی شهری نداشته باشد
جان پانترو	۲۰۱۰	بزرگترین چالش تبدیل مفاهیم بی معنی روزافزون از مکان سازی به شیوه های اساسی شرکت ها است که مدیریت توسعه را با مسکن، حمل و نقل و ارائه خدمات جامعه پیوند می دهد.
مادن	۲۰۱۱	مکان سازی یک روش اصلی برای تفکر در مورد مسائل شهری و راه حل های احتمالی آن ها است. این رویکرد با ویژگی های دقیق متمایز شده و کار مهمی را ایجاد کرده است، و اکنون به نظر می رسد که به دنبال اشکال پیشرفته تر نهادینه شدن است.
پالرمو	۲۰۱۶	مکان سازی نباید صرفاً یک عمل حرفه ای باشد و یک مقوله انضباطی جدید. این مفهوم به یک موضوع مهم "تولید مکان های قابل زندگی و پایدار" اشاره دارد
کارا کوریج	۲۰۱۹	مکان سازی را فرآیندی مشارکتی و تعاونی دانسته و آن را یک مبحث میان رشته ای معرفی می کند و در نظر گرفتن زمینه های نظری و عملی، گوش دادن و پرسیدن را مشوق برای تحقق مکان سازی معرفی می کند.

منبع: نگارندگان

تعامل اجتماعی در ترجمه لاتین به عنوان کنش و واکنش اجتماعی ترجمه شده است. تعامل اجتماعی ایجاد رابطه بین دو یا چند فرد می باشد که این رابطه عکس العملی را به همراه دارد و به دنبال هدفی صورت می گیرد. از این رو روابط بدون معنا در زمره این تعریف قرار نمی گیرند (دانشپور و چرخچیان، ۱۳۸۶ : ۲۲).

تاریخ تعامل اجتماعی را می توان از بازه زمانی در نظر گرفت که بین افراد به منظور رفع نیازهای روانی و مادی خود، ارتباط دو سویه برقرار کردند. به بیانی دیگر، تحولات تعاملات اجتماعی را می توان از بازه زمانی ای مشخص نمود که جامعه مدنی به عنوان یک پدیده اجتماعی متناسب با شرایط و امکانات شهر نشینی به وجود آمد و این جامعه مدنی باعث فراهم آمدن نوعی بستر اجتماعی بر اساس ارزش ها و معیارهای مشخص برای افراد شده است (مدنی پور، ۱۳۹۱).

الکساندر ملاقات های گاه به گاه و غیر رسمی را زمینه ساز توسعه دوستی ها و روابط روزمره مردم می داند (تبریزی و همکاران، ۱۳۹۳ : ۲۵۸).

به اعتقاد باومن "ما در ارتباط با دیگران زنده ایم" (قائم پور و شهابی، ۱۳۹۹ : ۳۰۰). از نظر وبر، رابطه اجتماعی در جایی وجود دارد که افراد متقابلاً رفتار خود را بر رفتار محتمل دیگری، متکی می سازند. بنابراین، ارتباط اجتماعی،

ضرورتی حیاتی برای زیست اجتماعی و هر جامعه‌ای است؛ با وجود این ضرورت، چگونگی شکل‌گیری ارتباط اجتماعی و نحوه مواجهه افراد در تعامل اجتماعی با یکدیگر به نوبه خود حائز اهمیت است.

ارتباط اجتماعی سکه‌ای است که دو روی دارد: یکی تعامل و دیگری تعارض. رابطه اجتماعی در عین حال که متضمن معنای پیوند با دیگران است، دربرگیرنده مرزبندی و تمایز با دیگران نیز می‌باشد.

تعامل اجتماعی و برقراری ارتباط می‌تواند یک موضوع فیزیکی، یک نگاه، یک مکالمه و ارتباط بین افراد باشد که خود مستلزم تعریف رویدادها و فعالیت‌های متناسب و در نتیجه آن نقشی‌پذیری مردم در فضا و عضویت گروه‌ها در شبکه‌ها و های اجتماعی باشد (موسوی و دیگران، ۱۴۰۰: ۲).

بررسی تحولات روابط اجتماعی در فضاهای مختلف شهری با توجه به کارکرد سکونتی، اقتصادی و اجتماعی حاکی از آن است که بیش از قرن بیستم و تغییر در ساختار کالبدی فضاهای شهری از جمله محلات، خیابان و دیگر فضاها، دارای کیفیت بالا جهت ارتقا تعامل و روابط اجتماعی بوده است ولیکن، با پیشرفت تکنولوژی، افزایش مهاجرت و نرخ شهرنشینی، تعاملات اجتماعی با افول روبروی شده است، به‌طوریکه با تغییر در ساختار محلات و خانه‌های تک بنا به مجتمع‌های مسکونی و ساختمان‌های بلندمرتبه، افراد دارای روابط اجتماعی کم رنگتری نسبت به گذشته می‌باشند (مدنی پور، ۱۳۹۱). طراحی شهری برای محیط اهمیت ویژه‌ای قائل است و علت اصلی آن، تأثیری است که محیط بر روی تعاملات و رفتارهای اجتماعی افراد می‌گذارد. انسان در محیط شهری حضور می‌یابد و با فعالیت‌ها و برقراری تعاملات اجتماعی به کالبد آن محیط، پویایی و زندگی می‌بخشد. محتوای یک محیط می‌تواند تعیین‌کننده نقش آن محیط در شهر باشد. به عبارتی تا زمانی که شهروندان فرصتی برای برقراری روابط اجتماعی با سایر افراد در یک محیط نیابند و تعاملی برقرار ننمایند، آن محیط نقش خود را به عنوان فضای شهری ایفا نکرده است. درک رابطه بین جامعه و محیط در طراحی شهری کلیدی می‌باشد (کرمونا و دیگران، ۱۳۹۴).

جدول ۲- نظریات اندیشمندان در رابطه با روابط اجتماعی در فضای شهری

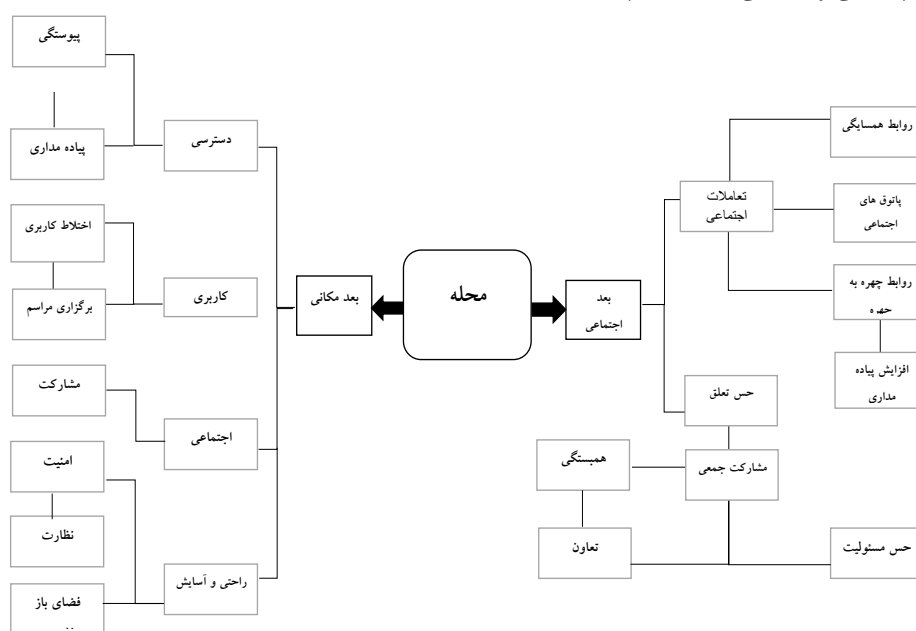
نظریات اندیشمندان در باب تعاملات اجتماعی در فضای شهری	
یان گل	ابعاد انسانی فضاهای عمومی توجه کرده و آن را عامل حضور مشتاقانه مردم و مشارکت آنان می‌داند.
جان لنگ	لنگ رابطه متقابل اجتماعی برای پاسخ به نیازهای انسان به پیوندجویی و احساس تعلق به مکان یک ضرورت است که دلیل بر مطلوب بودن تعامل اجتماعی است.
گاتمن	شهر را به مثابه پدیده‌ای اجتماعی و سیاسی با جریان‌های هم‌زمان سه عنصر "تعداد زیادی مردم، محیط مصنوعشان و ترکیبی از الگوهای زندگی" می‌داند.
جین جیکوبز	معتقد است با فراهم آوردن عرصه‌های بالقوه‌ای از امکان برقراری روابط متقابل اجتماعی و گستره‌ای از رفتارهای گوناگون می‌توان به مراکز شهری معنا بخشید. وجود گروه‌ها و جنب و جوش مردم در فضای شهری شرط موفقیت یک فضای شهری است.
گاسلینگ	تغییر پارادایم‌ها و ارزش‌ها در دیدگاه نسبت به شهر را برای ارتقای تعامل اجتماعی در فضاهای شهری با محوریت شهروندان ضروری می‌داند.
وایت	بر ضرورت وجود فضاهای عمومی باکیفیت برای تسهیل تعاملات اجتماعی و حضور مدنی مردم، تأکید کرده و خود را مسئول خلق مکان‌های کالبدی میدانند که مشارکت و تعاملات اجتماعی را تسهیل کند.
آلتمن	هدف از طراحی محیطی: محیطی که هم تأثیرپذیر باشد هم نظارت بر تعاملات اجتماعی را ممکن سازد.
گوردن کان	هدف طراحی شهری را ارتقای کیفیت‌های اجتماعی و زندگی اجتماعی شهروندان می‌داند.
اپلبارد	هدف غایی طراحی شهری خلق محیط‌هایی است که روابط اجتماعی و رفتاری را تعریف کند.

منبع: نگارندگان

«مفهوم محله، واژه‌ای تازه در ادبیات شهرسازی جهان و خصوصاً ایران نیست. شکل اولیه این مفهوم را در قرن‌ها پیش و از زمانی که اولین حکومت‌های مرکزی ایران شکل گرفتند به صورت کهن دژها و شارستان‌ها می‌توان یافت» (حسینی و سلطانی، ۲۰۱۸: ۱۶). در اکثر مطالعات و تحقیقات تاریخی، دوران مختلف تاریخ شهرنشینی در ایران به دو قسمت، قبل و بعد از اسلام تقسیم شده است. مفهوم محله در شهرنشینی قبل از اسلام وجود داشته و عوامل اجتماعی-اقتصادی به ویژه طبقات مختلف اجتماعی، به طور عمده تعیین‌کننده مرزبندی محله‌های مسکونی بوده است (هاشمی‌فشارکی، ۲۰۱۷: ۲۸). بعد از ورود اسلام به ایران نیز تا دوره پهلوی اول، مفهوم محله به عنوان یکی از عناصر اصلی ساختار شهرهای ایران استمرار یافته است و اگرچه همبستگی و یکپارچگی اجتماعی در جامعه شهری ضعیف شده بود، در مقیاس محلات شهری روابط اجتماعی قوی بین ساکنان وجود داشته است. به لحاظ کالبدی، با توجه به آنکه شهرهای ایران، هریک تاریخ و هویت خاص خود را دارند محلات به صورت‌های متفاوتی شکل گرفته‌اند و نماد و نشانه‌ای برای شهر خود بودند (هاشمی‌فشارکی، ۲۰۱۷: ۲۸ به نقل از پاکزاد، ۲۰۰۳: ۳۲).

به عنوان یک فضای زندگی، شهرها به عنوان محلی که مردم در آن زندگی می‌کنند، تولید می‌شوند و شکل می‌گیرند، همچنین خانه‌ها، خیابان‌ها و محله‌هایی که این مکان را تشکیل می‌دهند تعریف می‌شوند. جدا از اقلیت‌ها و جوامع مذهبی، محلات از کیفیت تساوی اجتماعی برخوردار است. خانه‌ای که همراه با مفاهیمی همچون سبک زندگی، وضعیت، ساختار فرهنگی و ارزش‌ها در نظر گرفته می‌شود، با محتویات اجتماعی خود نیز در محله تأثیر می‌گذارد. مردم برای زندگی سالم نیاز به جامعه‌پذیری دارند. همسایگی علاوه بر فضاهای اجتماعی مانند خانواده، مدرسه، کار، خیابان، و شبکه دوستان، در جامعه‌پذیری جایگاه بسیار مهمی نیز دارد. همسایگی همچنین عملکرد زندگی اجتماعی را نشان می‌دهد. مفهوم "همسایگی" همچنین جایگاه مهمی در فرهنگ دارد (Koca & Kayilioglu, 2018: 254).

بر اساس معیارهای قابل تعریف در بعد اجتماعی، محله بخشی از سازمان فضایی شهر است که تعاملات افراد در آن به صورت چهره به چهره رخ می‌دهد و می‌تواند با توجه به عواملی همچون؛ ارتباطات اداری و تعریف محدوده‌های مشخص، محیط‌زیست قابل زندگی، برداشته‌ای اجتماعی ساکنان از محیط محله، ابعاد عملکردی و آرایه خدمات مورد نیاز ساکنانش، تعریف شود (حسینی و سلطانی، ۱۳۹۷: ۱۶).

شکل ۱- دیاگرام ابعاد تأثیرگذار بر روابط اجتماعی در محله، (منبع: نگارندگان)

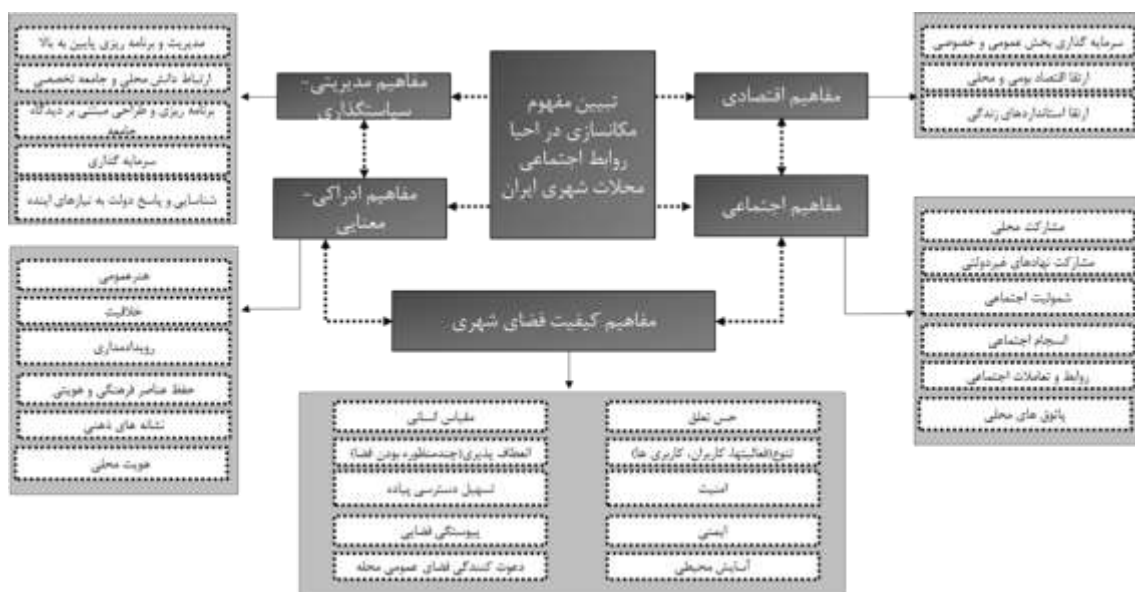
آنچه تا کنون مورد بررسی و مطالعه قرار گرفت، ارائه مبانی نظری مربوط به مکان و مکان‌سازی و عوامل تأثیرگذار بر بهبود روابط اجتماعی در فضای شهری می‌باشد. جهت استخراج مدل نظری پژوهش، ابتدا در جدول شماره (۳)، معیارها، مولفه‌ها و ابعاد تأثیر گذار بر مکان‌سازی و ارتقاء روابط اجتماعی مورد دسته بندی قرار گرفت. در همین راستا، مفاهیم موثر در مکان‌سازی در ابعاد کیفی، اجتماعی، اقتصادی، ادراکی و مدیریتی استخراج شدند و در نهایت با استناد به مولفه‌های موثر بر هر یک از این ابعاد مورد اشاره، مدل مفهومی پژوهش به شکل زیر در راستای هدف تحقیق، در نظر گرفته شده است.

جدول ۳- ابعاد تأثیر گذار بر تبیین نقش مکان‌سازی در ارتقا روابط اجتماعی

مفاهیم اثر گذار بر تبیین نقش مکان‌سازی در روابط اجتماعی	
Mihaylov, N., & Perkins, D. D. (2014). Burton et al, 2011	حس تعلق
Portes, A., & Vickstrom, E. (2015). Han, J., Han, J., & Brass, D. J. (2014).	تنوع (فعالیت‌ها، کاربران، کاربری‌ها)
De Donder, L., De Witte, N., Buffel, T., Dury, S., & Verté, D. (2012) پورموسوی و همکاران، ۱۳۹۲	امنیت (وجود کاربری‌های فعال در شب، نورپردازی مناسب، عدم وجود نقاط کور)
Gardner, K. (2008).	ایمنی
رهنا و محمدزاده، ۱۳۹۳ Franco, A. (2020)	آسایش محیطی
عبدلهی و همکاران، ۱۳۸۹ wey and Hsu, 2014	مقیاس انسانی
Leyden, K. M. (2003).	تسهیل دسترسی پیاده
Svendsen, G. L. H. (2010). Foster, K. A., Pitner, R., Freedman, D. A., Bell, B. A., & Shaw, T. C. (2015).	پیوستگی فضایی
Ruef, M., & Poortinga, W. (2006). Kwon, S. W. (2016).	دعوت‌کنندگی فضای عمومی
Lang, T., & Ramirez, R. (2017). Osborne, C., Baldwin, C., & Thomsen, D. (2016).	مدیریت و برنامه‌ریزی پایین به بالا
Kelkar, N. P., & Spinelli, G. (2016).	ارتباط دانش محلی و جامعه تخصصی
Kelkar, N. P., & Spinelli, G. (2016).	برنامه‌ریزی و طراحی مبتنی بر دیدگاه جامعه
Kelkar, N. P., & Spinelli, G. (2016).	شناسایی و پاسخ دولت به نیازهای آینده
Manzo, L. C., & Perkins, D. D. (2006). An, W., & Western, B. Hays, R. A. (2015). (2019).	مشارکت محلی با نهادهای دولتی
Whitley, R., & McKenzie, K. (2005). Ruef, M., & Poortinga, W. (2006). Kwon, S. W. (2016).	روابط همسایگی
Van Ingen, E., & Van Eijck, K. (2009).	حضور در فعالیت‌های اجتماعی
Li, Y., Pickles, A., & Savage, M. (2005). Herreros, F., & Criado, H. (2009). Ziersch, A. M., Baum, F. E., MacDougall, C., & Putland, C. (2005)	اعتماد اجتماعی
Tjahjono, H. K. Todd, N. R. (2012). (2011).	عدالت اجتماعی

Jacobs, D., & Tillie, J. (2004). Portes, A., & Vickstrom, E. (2015). Lochner, K., Kawachi, I., & Kennedy, B. P. Letki, N. (2008) (1999).	انسجام و همبستگی اجتماعی	
شجاعی و پرتوی، ۱۳۹۴	امکان تعاملات اجتماعی تصادفی	تعاملات اجتماعی
Alaimo, K., Reischl, T. M., & Allen, J. O. (2010). Carpiano, R. M. (2007).	امکان تعاملات اجتماعی سازمان یافته	
Mishra, S. Meagher, K. (2006). (2020).	شبکه های اجتماعی و حمایت اجتماعی	
شجاعی و پرتوی، ۱۳۹۴	هنر عمومی	ابعاد ادراکی - معنایی
Upright, C. B. (2004).	خلاقیات	
Fischer, G., Scharff, E., & Ye, Y. (2004). Nowak, J. (2007).	رویدادهای ورزشی	
Misener, L. (2013).	رویدادهای فرهنگی - هنری	
Côté, J. E. (2005). Brough, M., Bond, C., Hunt, J., Jenkins, D., Shannon, C., & Schubert, L. (2006).	رویدادهای اجتماعی	
Arcodia, C., & Whitford, M. (2007)	حفظ سرمایه های فرهنگی	
Upright, C. B. (2004). Wilks, L., & Quinn, B. (2016). Rob, R., & Zemsky, P. (2002)	حریم و مرز لبه ها	هویت محلی
Côté, J. E. (2005). Brough, M., Bond, C., Hunt, J., Jenkins, D., Shannon, C., & Schubert, L. (2006).	وجود عناصر شاخص همچون مساجد	
نقدی و همکاران، ۱۳۹۵	مرکز محله	
Glaeser, E. L., Laibson, D., & Peiró-Palomino, Sacerdote, B. (2002). J., & Tortosa-Ausina, E. (2015).	سرمایه گذاری بخش عمومی و خصوصی	مفاهیم اقتصادی
Evans, M., & Syrett, S. (2007).	اقتصاد محلی	
McKenzie, K., Whitley, R., & Weich, Grootaert, C., Narayan, D., S. (2002). Jones, V. N., & Woolcock, M. (2004).	ارتقا استانداردهای زندگی	

منبع: نگارندگان

شکل ۲- دیاگرام چارچوب مفهومی تبیین نقش مکان سازی در احیا روابط اجتماعی محلات شهری ایرانی، (منبع: نگارندگان)

پیشینه عملی

در طول چند دهه گذشته، مفهوم "مکان" به ویژه تعریف و اهمیت آن، به طور گسترده مورد مناقشه و بحث قرار گرفته است و چندین محقق به این نتیجه رسیده‌اند که مکان به طور کاملاً اجتماعی ساخته شده است. در بررسی تفاسیر محققان از مکان، کیسی (۱۹۹۷)، پیشنهاد می‌کند که مکان نمی‌تواند دارای معنا، ماهیت و ساختار ثابتی باشد، بلکه مکان پویا و متغیر است. مکان را می‌توان با فعالیت‌ها و تعاملات اجتماعی که در آن رخ می‌دهد، تعریف کرد (Denov & Akesson, 2013: 58).

مکان‌سازی یک مفهوم بین رشته‌ای و چندوجهی است که از اواسط دهه ۱۹۷۰ به طور گسترده مورد تحقیق قرار گرفته است. قبل از دهه ۱۹۷۰، متفکران کلیدی (جین جیکوبز و ویلیام وایت) هنگام کاوش در روابط مردم و مکان، از مفهوم مکان‌سازی الهام گرفتند. روابط مردم و مکان عمدتاً به تأثیر محیط فیزیکی و طبیعی بر رفتار کاربران سایت اشاره داشت (Strydom, 2018: 9).

مکان‌سازی ایده جدیدی نیست. اگرچه "پروژه‌ای برای عموم" به طور مداوم در اواسط دهه ۱۹۹۰ از اصطلاح "مکان‌سازی" برای توصیف رویکرد ما استفاده می‌کرد، اما برخی از تفکرات مکان‌سازی در دهه ۱۹۶۰ با کشش روبرو شدند، هنگامی که مریان ما مانند جین جیکوبز و ویلیام اچ. ایده‌های بدیع در مورد طراحی شهرها ارائه دادند (پی پی اس، ۲۰۰۷).

ریشه مکان‌سازی را می‌توان در بیان نیازها و خواسته‌های یک جامعه در مورد مکان‌هایی که در آن زندگی می‌کنند، جستجو نمود. به عبارتی مقوله "مشارکت مردمی" به عنوان خاستگاه نهایی این ایده است. به عبارت دیگر، مکان‌سازی در مورد تعاملات انسانی و روابط میان ساختمان‌ها بحث می‌کند (حبیب‌زاده و عبداله‌زاده، ۱۳۹۵: ۱۰۶).

پیربک و پوتنگر (۲۰۱۴)، اهمیت یک سازمان هنری محلی را بیان می‌کند که با موفقیت، مکان‌سازی را برای احیای یک محله و تقویت هویت آن و همچنین اتصال ذینفعان مختلف از جمله جامعه محلی، دولت و بخش‌های خصوصی انجام داده است. با این وجود، چندین مطالعه دیگر نشان داد که چگونه ساکنان در کل فرآیند مکان‌سازی، از آغاز برنامه‌ریزی تا سازماندهی، نقش‌های فعال ایفا می‌کنند. سمنا (۲۰۰۳)، نمونه‌ای از Sunnyside، محله‌ای در پورتلند را ارائه می‌کند، جایی که ساکنان آن مکان‌سازی را با تبدیل یک تقاطع خیابان شلوغ به یک میدان به عنوان محل تجمع جامعه آغاز می‌کنند. نایت (۲۰۱۰)، بیان می‌کند که بسیاری از ابتکارات مکان‌سازی در نیوفاندلند توسط ساکنان به جای برنامه‌ریزان حرفه‌ای آغاز شد. گفته می‌شود، جامعه متکی به خود که توانسته است از منابع موجود خود استفاده کند، عامل اصلی موفقیت مکان‌سازی است (Akbar & Edelenbos, 2021: 10).

از طرفی پژوهش‌های مرتبط با روابط اجتماعی نشان می‌دهند عوامل متعددی از قبیل فضای شهری و کالبدی (کلانتری و حسینی زاده، ۱۳۹۶؛ باستانی و نیکزاد، ۱۳۹۳؛ بهزادفر و طهماسبی، ۱۳۹۲)، سرمایه اجتماعی و فرهنگی (بورديو، ۱۳۹۳)، دین و مذهب (اسمیت و همکاران، ۲۰۱۴؛ قاضی‌نژاد و اکبرنیا، ۱۳۹۶) طبقه، مصرف و سبک زندگی (بورديو، ۱۳۹۳؛ پترسون، ۲۰۰۵؛ چان و گلدتورپ، ۲۰۰۷) و ویژگی‌های زمینه‌ای، مثل طبقه، درآمد، جنسیت، تحصیلات، سن، محل تولد، جغرافیا و محله (لامونت و همکاران، ۱۹۹۳؛ جلالی‌پور و عبداله‌پور، ۱۳۹۰) بر میزان مرزبندی، فاصله اجتماعی، تردهای فرهنگی و تساهل در روابط اجتماعی، اثرگذارند و یا بین آن‌ها رابطه و تفاوت وجود دارد.

با عنایت به پیشینه تحقیق می‌توان به این شکل نتیجه‌گیری کرد که اکثر مطالعات انجام شده به بررسی فضای شهری و مکان پرداخته‌اند و تحقیقاتی جامع‌زادی به طور اخص در رابطه با رویکرد مکان‌سازی انجام نگرفته است. لذا این تحقیق برآن است تا با انجام مطالعات بر اهمیت رویکرد مکان‌سازی تأکید کند.

داده‌ها و روش‌شناسی

پژوهش حاضر تحقیقی کاربردی در جهت دستیابی به تحلیلی جامع از مؤلفه‌های اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیا روابط اجتماعی محلات شهری می‌باشد. در این تحقیق هدف اصلی بررسی نگرش شهروندان نسبت به موضوع مکان‌سازی و استفاده از آن به جهت احیای روابط اجتماعی در محلات معاصر می‌باشد. رویکرد مورد نظر در این پژوهش، رویکردی کمی است. جهت ارزیابی مؤلفه‌های تدوین شده در مدل مفهومی از روش‌های پژوهش پیمایش و روش توصیفی تحلیلی استفاده شده است. جهت دستیابی به تحلیلی جامع از نقش مکان‌سازی در احیا روابط اجتماعی محلات شهری معاصر تبریز چهار دو سطح تحلیل مدنظر قرار گرفته است. ابتدا مبتنی بر تحلیل محتوا در ادبیات نظری موجود و پیشینه پژوهش، مفاهیم و معیارهای اثرگذار بر آفرینش مکان و احیا روابط اجتماعی شناسایی شده و چارچوب فرضیه‌ای پژوهش تدوین شده است، سپس در سطح دوم مبتنی بر هریک از شاخص‌های تدوین شده در جدول‌بندی، پرسشنامه تدوین و براساس تحلیل‌های آماری تحلیل و بررسی شده است که در ادامه هر روش و دلیل بکارگیری آن مطرح شده است. در این زمینه، سهم بزرگی از داده‌ها در قالب پیمایش و پرسشنامه جمع‌آوری شده است. جهت انتخاب حجم نمونه پرسشنامه، بر اساس جمعیت شهر تبریز (۱۷۲۴۳۶۸ نفر در بررسی آماری سال ۱۳۹۵) و فرمول کوکران، ۳۸۳ نفر انتخاب گردیده است. جهت انتخاب و تعیین حجم نمونه در هر محله با توجه به جمعیت آن محله، تناسبی از جامعه نمونه انتخاب شده است. در این راستا، پرسشنامه ای ۴۹ سؤالی بر مبنای مؤلفه‌های شناخته شده اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیا روابط اجتماعی محلات شهری تدوین شد و بر اساس طیف رتبه‌بندی لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم) ارزیابی گردید. پنج محله شهری منتخب بر اساس سؤالات کمی پرسشنامه، مورد بررسی قرار گرفته‌اند. نتایج در نرم‌افزار SPSS ۲۶ وارد شده و جهت شناسایی و تبیین کمی مؤلفه‌های اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیا روابط اجتماعی محلات شهری از آزمون‌های آماری رگرسیون (جهت تعیین اینکه کدام موارد در بافت اثرگذارند و بررسی تأثیر متغیرهای مستقل)، آزمون همبستگی اسپیرمن (جهت بررسی میزان همبستگی میان متغیرها)، فریدمن (جهت تعیین میزان اهمیت هر مولفه در محله) و ANOVA (جهت مقایسه عوامل در محلات مختلف) استفاده شده است.

قلمرو پژوهش

جهت بررسی مفهوم مکان‌سازی در احیا روابط اجتماعی محلات شهری در این پژوهش، محلات عباسی، منصور، ماندانا، پرواز و فردوس به‌عنوان نمونه مورد مطالعه انتخاب شده است. علت انتخاب این محلات شهری در بررسی مفهوم نقش مکان‌سازی در احیا روابط اجتماعی محلات شهری بر این منطبق استوار است که حضورپذیری شهروندان در این فضاها بالاتر است و تنوعی از کاربری‌ها، اجتماع‌پذیری را در بردارد.

شکل ۳- نقشه محلات (ترسیم: نگارندگان)

یافته‌ها

شناسایی و تحلیل معیارهای اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیا روابط اجتماعی محلات شهری در این بخش فضاهای شهری منتخب مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته‌اند. در گام نخست، مفاهیم اثرگذار بر احیا روابط اجتماعی محلات شهری شناسایی شده‌اند. با استفاده از رگرسیون چند متغیر، محقق می‌تواند رابطه خطی موجود بین مجموعه‌ای از متغیرهای مستقل با یک متغیر وابسته را به شیوه‌ای مطالعه نماید که در آن، روابط موجود فی ما بین متغیرهای مستقل نیز مورد ملاحظه قرار گیرد.

جدول ۴- خلاصه مدل

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
۱	۰/۶۷۰	۰/۴۴۹	۰/۴۴۲	۰/۵۲۹

نتایج حاصله از جدول حاکی از این می‌باشد که مقدار ضریب همبستگی (R) بین متغیرها ۰/۶۷۰ می‌باشد که این نشان می‌دهد بین مجموعه متغیرهای مستقل و متغیر وابسته تحقیق، همبستگی بسیار قوی وجود دارد؛ و از سوی دیگر مقدار ضریب تعدیل شده (R Square) برابر است با ۰/۴۴۹ که نشان‌دهنده این می‌باشد که ۴۴/۹ درصد از کل تغییرات احیا روابط اجتماعی افراد در محلات شهری وابسته به مؤلفه‌های تبیین‌کننده مکان‌سازی در محلات شهری شامل مفاهیم کالبدی، اجتماعی، مدیریتی- سیاست‌گذاری، ادراکی- معنایی و اقتصادی می‌باشد. خروجی بعدی، میزان تأثیر هر متغیر در مدل را نشان می‌دهد.

جدول ۵- ضرایب

مدل	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد	T	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
constant	۰,۳۴۹	۰,۲۷۱			
ابعاد کالبدی	۰,۶۲۹	۰,۰۹۸	۰,۳۹۱	۶,۳۸۷	۰,۰۰۰
ابعاد اجتماعی	۰,۶۶۳	۰,۱۰۳	۰,۳۵۴	۶,۴۰۷	۰,۰۰۰
ابعاد اقتصادی	۰,۴۹۴	۰,۰۹۲	۰,۱۹۹	۳,۰۱۹	۰,۰۰۰
ابعاد مدیریتی-سیاستگذاری	۰,۱۰۸	۰,۰۷۷	۰,۱۰۷	۱,۴۰۸	۰,۰۴۷
ابعاد ادراکی-معنایی	۰,۱۸۶	۰,۰۹۹	۰,۱۱۱	۱,۸۸۶	۰,۰۳۳

متغیر وابسته: تبیین مفهوم مکان سازی در احیا روابط اجتماعی محلات شهری

در جدول بالا در صورتیکه سطح معناداری کمتر از ۰,۰۵ باشد ($p < 0.05$)، نشانگر وجود رابطه بین متغیرهاست. عدد Beta نیز نوع و شدت رابطه را مشخص می کند (منفی رابطه معکوس، مثبت رابطه مستقیم) یافته های جدول بالا حاکی از این است که بر اساس ستون sig تمامی متغیرهای ستون مدل، دارای ارتباط معنادار با تبیین مفهوم مکان سازی در احیا روابط اجتماعی می باشند، بنابراین نتایج نشان می دهد که از دیدگاه شهروندان، این پنج بعد کلی بر تبیین مفهوم مکان سازی در احیا روابط اجتماعی افراد در محلات شهری اثرگذار هستند، در این میان بعد کالبدی مهم ترین معیار اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان سازی در احیا روابط اجتماعی در محلات شهری ارزیابی شده است، پس از آن مفاهیم اجتماعی مهم ترین معیار اثرگذار بر ارتقا مکان سازی و احیا روابط اجتماعی در محلات شهری بوده اند.

بررسی رابطه بین مؤلفه های اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان سازی در احیاء روابط اجتماعی محلات شهری با یکدیگر

به منظور سنجش رابطه بین مؤلفه های اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان سازی در احیاء روابط اجتماعی محلات شهری با یکدیگر از ضریب همبستگی اسپیرمن^۱ استفاده می شود. این ضریب که براساس رتبه (نمرات یا داده ها) می باشد، میزان همبستگی بین دو متغیر در سطح ترتیبی را اندازه گیری می کند (حبیب پور و صفری، ۱۳۹۱: ۴۵۸). دامنه ضریب همبستگی اسپیرمن از -۱ تا +۱ متغیر است.

جدول ۶ - ضریب همبستگی اسپیرمن برای سنجش ارتباط مؤلفه های اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان سازی در احیاء روابط اجتماعی محلات

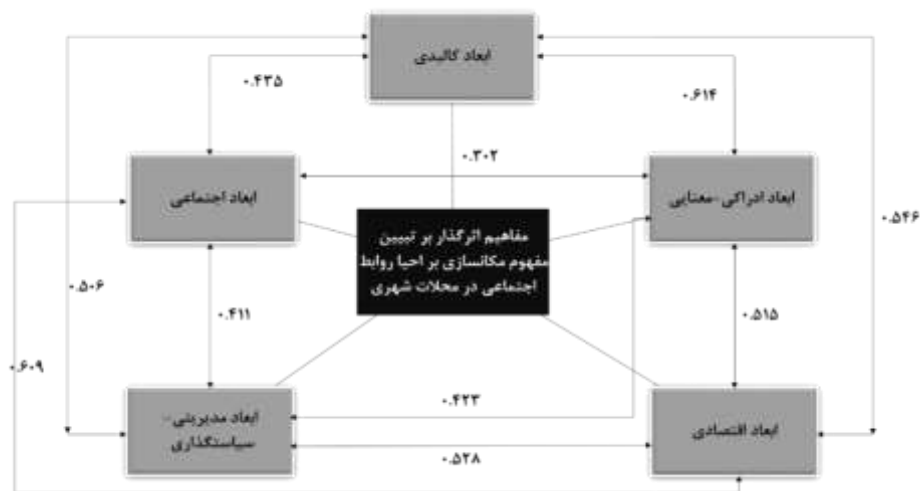
شهری با یکدیگر

ابعاد اقتصادی	ابعاد ادراکی-معنایی	ابعاد مدیریتی-سیاستگذاری	ابعاد اجتماعی	ابعاد کالبدی	معیارهای اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان-سازی در احیا روابط اجتماعی محلات شهری با یکدیگر
				۱	ابعاد کالبدی
			۱	**۰,۴۳۵	ابعاد اجتماعی
		۱	**۰,۴۱۱	**۰,۵۰۶	ابعاد مدیریتی-سیاستگذاری
	۱	**۰,۴۲۳	**۰,۳۰۲	**۰,۶۱۴	ابعاد ادراکی-معنایی
۱	**۰,۵۱۵	**۰,۵۲۸	**۰,۶۰۹	**۰,۵۴۶	ابعاد اقتصادی

** $p < 0.01$ * $p < 0.05$

¹. Spearman rank (rho) correlation coefficient

شکل ۴- دیاگرام ارتباط بین مفاهیم اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان‌سازی و احیا روابط اجتماعی در محلات شهری با یکدیگر

آنچه که از یافته‌های شکل (۴) و ارتباط همبستگی بین مفاهیم اثرگذار بر احیاء و ارتقا روابط اجتماعی در سطح محلات شهری به دست می‌آید، حاکی از این است که احیاء روابط اجتماعی در محلات شهری، مستلزم مدیریت و سیاست‌گذاری بهینه محلات شهری، ارتقاء کیفیت کالبدی، در نظرگیری مفاهیم ادراکی-معنایی و توسعه وضعیت اقتصادی و سرمایه‌گذاری اقتصادی در محلات می‌باشد.

شناخت میانگین رتبه مؤلفه‌های اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان‌سازی مبتنی بر آزمون فریدمن

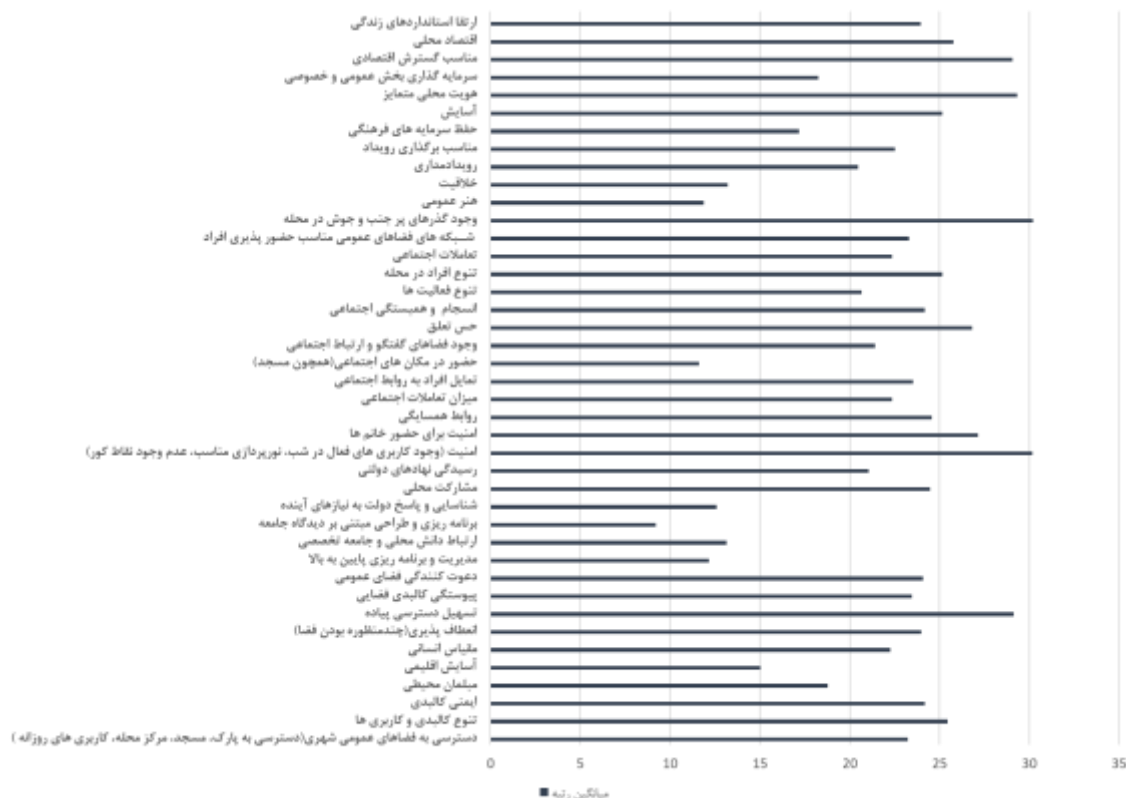
به منظور سنجش آرای افراد و رتبه‌بندی میزان اهمیت هریک از مؤلفه‌های اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیاء روابط اجتماعی محلات شهری، از آزمون فریدمن استفاده شده است، این روش برای تجزیه واریانس دوطرفه (برای داده‌های ناپارامتری) از طریق رتبه‌بندی و همچنین مقایسه میانگین رتبه‌بندی گروه‌های مختلف به کار می‌رود (حبیب‌پور و صفری، ۱۳۹۱: ۶۹۴). در این جدول، با استناد به مقدار آزمون (۶۰۱/۶۹۱) که در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱- معنی‌دار است، باید گفت که به لحاظ آماری میزان اهمیت و نقش هریک از عوامل در ارتقای تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیاء روابط اجتماعی معنادار بوده است (سطح معناداری: ۰/۰۰۰) آزمون فریدمن علاوه بر معناداری، تفاوت یا عدم تفاوت میانگین رتبه مؤلفه‌ها از دیدگاه افراد پاسخگو، به اولویت‌بندی معیارها از دیدگاه افراد بین این مؤلفه‌ها می‌پردازد. به عبارت دیگر، این آزمون نشان می‌دهد که میانگین رتبه در کدام مؤلفه بیشتر و در کدام یک کمتر است.

جدول ۷- سنجش میانگین رتبه ابعاد اصلی اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیاء روابط اجتماعی محلات شهری

مؤلفه	میانگین رتبه
ابعاد کالبدی	۳,۳۷
ابعاد اجتماعی	۳,۸۶
ابعاد مدیریتی-سیاستگذاری	۱,۳۷
ابعاد ادراکی-معنایی	۲,۸۶
ابعاد اقتصادی	۳,۵۴

واکاوی میانگین رتبه مؤلفه‌های اصلی اثرگذار بر احیاء روابط اجتماعی در سطح محلات شهری نشانگر آن است که در محلات منتخب مورد بررسی، ابعاد اجتماعی و ابعاد اقتصادی مهمترین مؤلفه‌های اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان‌سازی بوده اند و شاخص مدیریتی-سیاستگذاری کمترین میانگین رتبه را به خود اختصاص داده است، در گام دوم، میانگین

رتبه هریک از زیر مؤلفه‌های اثرگذار بر مفهوم مکان‌سازی به تفکیک بررسی شده‌اند و میانگین رتبه هریک ارزیابی شده است، تا بتوان با شناخت هریک از این مفاهیم به ارائه راهکار و سیاست‌گذاری در راستای توسعه روابط اجتماعی در سطح محلات شهری و مکان‌سازی پرداخت. واکاوی شاخص‌های اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیاء روابط اجتماعی در سطح محلات شهری (شکل شماره ۱) نشانگر آن است که شاخص‌های وجود گذرهای پر جنب و جوش در محله، امنیت کافی در سطح محله، هویت محلی متمایز بالاترین میانگین رتبه را در محلات مورد بررسی به خود اختصاص داده‌اند و شاخص‌های برنامه‌ریزی و طراحی مبتنی بر دیدگاه جامعه، بکارگیری هنر عمومی در طراحی محلات و برنامه‌ریزی پایین به بالا کمترین میانگین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند. از این رو ساماندهی و احیاء روابط اجتماعی در سطح محلات، مستلزم برنامه‌ریزی‌های کوتاه مدت و بلند مدت در راستای ارتقاء نظرخواهی از شهروندان و مشارکت آنان در برنامه‌ریزی و طراحی محلات و نیز طراحی مکان‌های اجتماعی جذاب برای ارتقاء حضورپذیری آنان می‌باشد.

شکل ۵- میانگین رتبه شاخص‌های اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان‌سازی با هدف احیاء روابط اجتماعی در محلات شهری

مقایسه ابعاد کلی اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیاء روابط اجتماعی محلات شهری منتخب برای آزمون تفاوت میانگین ابعاد کلی اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیاء روابط اجتماعی در پنج محله شهری منتخب از آزمون آزمون F یا تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شده است.

جدول ۸- تحلیل توصیفی واریانس نسبت به هریک از محلات شهری منتخب

تعداد نمونه‌های بررسی شده	مؤلفه	ابعاد کالبدی					محلته عباسی
		ابعاد اجتماعی	ابعاد مدیریتی-سیاستگذاری	ابعاد ادراکی-معنایی	ابعاد اقتصادی	ابعاد اجتماعی	
۹۲	محلات شهری منتخب	Mean	۲,۵۴	۲,۹۵	۱,۸۰	۲,۴۴	۲,۳۲
		SD	۰,۵۱۷	۰,۳۶۵	۰,۷۶۳	۰,۵۲۱	۰,۶۹۲
۵۴	محله فردوس	Mean	۳,۱۰	۳,۰۲	۲,۲۷	۲,۸۲	۳,۲۰
		SD	۰,۵۳۹	۰,۵۸۶	۰,۶۴۸	۰,۵۴۲	۰,۵۷۹
۱۰۸	محله ماندانا	Mean	۲,۴۵	۳,۰۳	۱,۶۷	۲,۶۴	۲,۹۴
		SD	۰,۴۸۵	۰,۴۶۳	۰,۵۱۹	۰,۴۶۳	۰,۳۸۶
۳۲	محله منصور	Mean	۲,۸۰	۳,۰۹	۲,۲۷	۲,۳۰	۲,۸۰
		SD	۰,۲۶۵	۰,۵۷۱	۰,۶۱۱	۰,۵۳۸	۰,۵۶۶
۹۷	محله پرواز	Mean	۲,۹۷	۲,۹۹	۱,۹۵	۲,۵۲	۳,۰۵
		SD	۰,۶۳۳	۰,۴۵۴	۰,۵۹۵	۰,۶۴۸	۰,۷۰۹

جهت مقایسه شاخص های "اثرگذار بر میزان تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیاء روابط اجتماعی شهروندان در محلات شهری" در پنج محله شهری منتخب از طریق واریانس یک طرفه میانگین، F و سطح معناداری شاخص‌های بدست آمده در محلات شهری منتخب بررسی شده است. نتایج جدول (۸) نشان می‌دهد براساس سطح معناداری بدست آمده در شاخص‌هایی که سیگما کوچکتر از ۰/۰۵ می‌باشد نشانگر اختلاف معنادار بین عوامل می‌باشد اما در مواردی که سطح معناداری بالاتر از این مقدار بدست آید حاکی از این است که اختلاف معناداری بین گروه‌های منتخب در شاخص مورد نظر از دیدگاه افراد پاسخگو وجود نداشته است. نتایج نشانگر این است که پنج گروه محلات شهری مورد بررسی در همه ابعاد اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیاء روابط اجتماعی محلات شهری با یکدیگر تفاوت معنادار دارند (Sig: ۰,۰۰۰).

جدول ۹- تحلیل آنوا

Sig	F	Mean squares	df	Sum of squares	شاخص
۰,۰۰۰	۲۴,۲۳۵	۵,۷۶۶	۳	۱۷,۲۹۹	Between Groups
			۲۸۲	۶۷,۰۹۹	Within Groups
			۲۸۵	۸۴,۳۹۸	Total
۰,۰۰۰	۱۸,۶۳۵	۴,۱۸۵	۳	۱۲,۵۵۶	Between Groups
			۲۸۲	۶۳,۳۳۶	Within Groups
			۲۸۵	۷۵,۸۹۲	Total
۰,۰۰۰	۱۵,۲۹۳	۶,۰۷۳	۳	۱۸,۲۱۹	Between Groups
			۲۸۲	۱۱۱,۹۸۷	Within Groups
			۲۸۵	۱۳۰,۲۰۶	Total
۰,۰۰۰	۱۰,۳۳۶	۲,۶۴۴	۳	۷,۹۳۲	Between Groups
			۲۸۲	۷۲,۱۳۸	Within Groups
			۲۸۵	۸۰,۰۷۰	Total
۰,۰۰۰	۳۴,۱۵۲	۱۰,۵۷۱	۳	۳۱,۷۱۳	Between Groups
			۲۸۲	۸۷,۲۸۶	Within Groups
			۲۸۵	۱۱۸,۹۹۹	Total

نتایج جدول و بررسی تفاوت میانگین رتبه شاخص های اثرگذار بر تبیین مفهوم مکانسازی در احیا روابط اجتماعی محلات شهری در پنج محله شهری منتخب شهر تبریز نشان میدهد که محله فردوس با میانگین رتبه $M=3/10$ بالاترین میانگین رتبه را در شاخص کالبدی و محله ماندانا با میانگین رتبه $M=2/45$ کمترین میانگین رتبه را به خود اختصاص داده است. محله منصور با میانگین رتبه $M=3/09$ بالاترین میانگین رتبه را در شاخص اجتماعی و محله ماندانا با میانگین رتبه $M=2/45$ کمترین میانگین رتبه را به خود اختصاص داده است. محله فردوس و منصوری با میانگین رتبه $M=2/27$ بالاترین میانگین رتبه را در شاخص مدیریتی-سیاستگذاری و محله عباسی با میانگین رتبه $M=1/80$ کمترین میانگین رتبه را به خود اختصاص داده است. محله فردوس با میانگین رتبه $M=2/82$ بالاترین میانگین رتبه را در شاخص ادراکی-معنایی و محله منصور با میانگین رتبه $M=2/30$ کمترین میانگین رتبه را به خود اختصاص داده است. همچنین محله فردوس با میانگین رتبه $M=3/20$ بالاترین میانگین رتبه را در شاخص اقتصادی و محله عباسی با میانگین رتبه $M=2/32$ کمترین میانگین رتبه را به خود اختصاص داده است.

با توجه به اهمیت بنیادین محلات شهری در روابط اجتماعی و دیدارهای چهره به چهره شهروندان، مسأله این پژوهش، با این پیش فرض آغاز می شود که بسیاری از محلات شهری معاصر ایران، دارای مطلوبیت لازم از تمامی یا یکی از ابعاد کالبدی، اجتماعی و معنایی نمی باشد و دگرگونی های کالبدی ایجاد شده در محلات شهری ایرانی، سبب کاهش و زوال تعاملات اجتماعی شهروندان و به دنبال آن سرمایه و هویت اجتماعی محلات شهری شده است. بررسی رویکردهای اولین خروجی چنین پیش فرضی، آن است که ساز و کارهای شکل دهنده و یا بازشکل دهنده محلات شهری در سال های اخیر، فاقد کارایی مکفی در وجود آوردن محلات شهری ارتقاءدهنده تعاملات اجتماعی بوده است. بر مبنای چنین پیش فرضی، این سؤال مطرح می شود که مشکل کجاست؟ سؤالی که می تواند از زوایای بسیاری واکاوی و سپس تبیین گردد. به نظر می آید بخش قابل توجهی از این وضعیت را می توان در بررسی کیفیت و نقش مکان سازی در احیاء روابط اجتماعی محلات شهری جستجو کرد به گونه ای که کمیت و کیفیت مکان سازی محلات شهری زمینه ساز ارتقاء تعاملات اجتماعی است و در وضع موجود نیازمند بازنگری است و دارای چالش های متعددی است.

یافته های پژوهش حاکی از این است که بر اساس نتایج بدست آمده از مطالعات آماری، تمامی متغیرهای مفهومی پژوهش، شامل ابعاد کالبدی، اجتماعی، ادراکی-معنایی، مدیریتی-سیاستگذاری و اقتصادی دارای ارتباط معنادار با تبیین مفهوم مکان سازی و احیاء روابط اجتماعی در محلات منتخب در شهر تبریز می باشند. نتایج نشان می دهد که از دیدگاه شهروندان، بعد کالبدی و بعد اجتماعی مهمترین ابعاد اثرگذار بر احیاء روابط اجتماعی بوده است و بایستی در برنامه ریزی های مرتبط با محلات شهری در اولویت قرار گیرند.

جدول ۱۰- جمع بندی یافته های پژوهش

آزمون مورد استفاده	هدف	نتیجه گیری
آزمون رگرسیون	شناسایی معیارهای اثرگذار بر احیاء روابط اجتماعی در محلات شهری	در حدود نیمی (۴۴/۹) از کل تغییرات احیا روابط اجتماعی افراد در محلات شهری وابسته به مؤلفه های تبیین کننده مکان سازی در محلات شهری شامل مفاهیم کالبدی، اجتماعی، مدیریتی-سیاست گذاری، ادراکی-معنایی و اقتصادی می باشد.
آزمون همبستگی اسپیرمن	بررسی رابطه بین هریک از مؤلفه های اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان سازی در احیا	آنچه که از یافته های ارتباط همبستگی بین مفاهیم اثرگذار بر احیاء و ارتقاء روابط اجتماعی در سطح محلات شهری بدست می آید، حاکی از این است که احیا روابط اجتماعی در محلات شهری، مستلزم مدیریت و سیاست گذاری بهینه محلات شهری، ارتقاء کیفیت کالبدی، در نظرگیری مفاهیم ادراکی-

معنایی و توسعه وضعیت اقتصادی و سرمایه‌گذاری اقتصادی در محلات می‌باشد.	روابط اجتماعی شهروندان با یکدیگر	
<p>واکاوی میانگین رتبه مؤلفه‌های اصلی اثرگذار بر احیاء روابط اجتماعی در سطح محلات شهری نشانگر آن است که در محلات منتخب مورد بررسی، ابعاد اجتماعی و ابعاد اقتصادی مهمترین مؤلفه‌های اثرگذار بر تبیین مفهوم مکاسازی بوده‌اند و شاخص مدیریتی- سیاست‌گذاری کمترین میانگین رتبه را به خود اختصاص داده است، در گام دوم، میانگین رتبه هر یک از زیر مؤلفه‌های اثرگذار بر مفهوم مکان-سازی به تفکیک بررسی شده‌اند و میانگین رتبه هر یک ارزیابی شده است</p> <p>واکاوی شاخص‌های اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیاء روابط اجتماعی در سطح محلات شهری نشانگر آن است که شاخص‌های وجود گذرهای پر جنب و جوش در محله، امنیت کافی در سطح محله، هویت محلی متمایز بالاترین میانگین رتبه را در محلات مورد بررسی به خود اختصاص داده‌اند و شاخص‌های برنامه‌ریزی و طراحی مبتنی بر دیدگاه جامعه، بکارگیری هنر عمومی در طراحی محلات و برنامه‌ریزی پایین به بالا کمترین میانگین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند. از این رو ساماندهی و احیاء روابط اجتماعی در سطح محلات، مستلزم برنامه‌ریزی‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت در راستای ارتقاء نظرخواهی از شهروندان و مشارکت آنان در برنامه‌ریزی و طراحی محلات و نیز طراحی مکان‌های اجتماعی جذاب برای ارتقا حضورپذیری آنان می‌باشد.</p>	<p>سنجش آرای افراد و رتبه‌بندی میزان اهمیت هر یک از مؤلفه- های اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیاء روابط اجتماعی محلات شهری</p>	<p>آزمون فریدمن</p>
<p>در بعد کالبدی محله فردوس با میانگین رتبه $M=3.10$ بالاترین میانگین رتبه را در شاخص کالبدی و محله ماندانا با میانگین رتبه $M=2.45$ کمترین میانگین رتبه را به خود اختصاص داده است.</p> <p>در بعد اجتماعی محله منصور با میانگین رتبه $M=3.09$ بالاترین میانگین رتبه را در شاخص اجتماعی و محله ماندانا با میانگین رتبه $M=2.45$ کمترین میانگین رتبه را به خود اختصاص داده است.</p> <p>در بعد مدیریتی-سیاستگذاری محله فردوس و منصوری با میانگین رتبه $M=2.27$ بالاترین میانگین رتبه را در شاخص مدیریتی-سیاستگذاری و محله عباسی با میانگین رتبه $M=1.80$ کمترین میانگین رتبه را به خود اختصاص داده است.</p> <p>محله فردوس با میانگین رتبه $M=2.82$ بالاترین میانگین رتبه را در شاخص ادراکی-معنایی و محله منصور با میانگین رتبه $M=2.30$ کمترین میانگین رتبه را به خود اختصاص داده است.</p> <p>بررسی تفاوت میانگین رتبه شاخص‌های اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیاء روابط اجتماعی محلات شهری در پنج محله شهری منتخب شهر تبریز نشان می‌دهد که محله فردوس با میانگین رتبه $M=3.20$ بالاترین میانگین رتبه را در شاخص اقتصادی و محله عباسی با میانگین رتبه $M=2.32$ کمترین میانگین رتبه را به خود اختصاص داده است.</p>	<p>مقایسه ابعاد کلی اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیاء روابط اجتماعی در پنج محله شهری منتخب</p>	<p>آزمون آنوا</p>

نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر هدف بررسی و تبیین معیارهای اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیاء روابط اجتماعی محلات شهری می‌باشد. به منظور پاسخگویی به این هدف در بخش مبانی نظری معیارهای اثرگذار بر مفاهیم مکان-سازی، روابط اجتماعی و محلات ایرانی شناسایی گردید. بر این اساس در این مقاله و در بخش تحلیل داده‌ها، به تحقیق در برازندگی مدل پیشنهادی بررسی معیارهای اثرگذار بر احیاء روابط اجتماعی شهروندان پرداخته شد. و محلات شهری منتخب براساس آزمون‌های آماری رگرسیون، اسپیرمن، فریدمن و آنوا ارزیابی گردید. یافته‌های پژوهش حاکی از این است که بر اساس نتایج بدست آمده از مطالعات آماری، ابعاد کالبدی، ابعاد اجتماعی، ابعاد مدیریتی- سیاست‌گذاری، ابعاد ادراکی-معنایی و ابعاد اقتصادی دارای ارتباط معنادار با تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیاء روابط اجتماعی از دیدگاه

شهروندان هستند و بعد کالبدی و اجتماعی بیشترین میزان اثرگذاری را بر میزان تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیاء روابط اجتماعی در فضاهای شهری منتخب ایفا می‌کند. یافته‌ها نشانگر ارتباط دوسویه این مفاهیم با یکدیگر می‌باشد. واکاوی میانگین رتبه مؤلفه‌های اصلی اثرگذار بر احیاء روابط اجتماعی در سطح محلات شهری نیز نشانگر آن است که در محلات منتخب مورد بررسی، ابعاد اجتماعی و ابعاد اقتصادی مهمترین مؤلفه‌های اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان‌سازی بوده‌اند و شاخص مدیریتی-سیاست‌گذاری کمترین میانگین رتبه را به خود اختصاص داده است. مجموع بررسی‌ها در این پژوهش حکایت از تأثیر معنادار شاخص‌های کالبدی، اجتماعی، اقتصادی، ادراکی- معنایی و مدیریتی- سیاست‌گذاری بر تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیاء روابط اجتماعی محلات شهری می‌باشد. همچنین این اثرگذاری در بستر عمومی هر محله متغیر می‌باشد. مبتنی بر دستاورد های این پژوهش نحوه اثرگذاری هر کدام از این عوامل و میزان اثرگذاری می‌تواند متفاوت باشد. تطبیق مدل مفهومی مستخرج از ادبیات و تجارب جهانی در ترکیب با ماهیت محلات شهری مورد مطالعه در محلات منتخب شهر تبریز (محله عباسی، محله منصور، محله ماندانا، محله پرواز و محله فردوس) و استفاده تجربی از این مدل گویای کارایی مدل در ارزیابی میزان تأثیرگذاری هریک از مؤلفه‌های اثرگذار بر تبیین مفهوم مکان‌سازی و احیاء روابط اجتماعی در سطح محلات شهری است. مجموع نتایج حاصل از این پژوهش از یک سو چارچوب لازم جهت بررسی علمی و منطقی مفهوم مکان‌سازی در محلات شهری را فراهم آورده و از سوی دیگر زمینه اقدامات آینده در راستای احیاء روابط اجتماعی در سطح محلات شهری را فراهم آورد. سنجش مدل پژوهش در محلات شهری بیشتر و دیگر شهرهای ایران می‌تواند درک عمیق‌تری از مکانیسم تبیین مفهوم مکان‌سازی در احیاء روابط اجتماعی محلات شهری را فراهم آورد.

پیشنهادها

فضای فیزیکی شهرها در ایران هر روز در حال تغییر و تحول در جهت به نوعی "بهینه شدن" در مسیر تحقق اهداف توسعه هستند اما کم و کاستی‌هایی باعث گردیده است تا مسیر دستیابی به توسعه طولانی‌تر از حد انتظار و بعضاً دور از انتظار گردد چراکه توسعه زمانی محقق می‌گردد که:

- اصل شهروندمداری در تدوین و اجرای طرح‌های توسعه شهری مورد توجه قرار گیرد.
- به نیازها و خواسته‌های شهروندان و نیز انتظارات آن‌ها از محیط زندگیشان توجه گردد (اصل توسعه مشارکتی).
- کیفیت فضاهای شهری مقدم بر اندازه و وسعت و نیز صرفاً ویژگیهای فیزیکی آنها در نظر گرفته شود
- سرمایه های انسانی، فرهنگی و اجتماعی به عنوان پایه‌های زیر بنایی برای رشد سرمایه اقتصادی در طرح‌های توسعه شهری در نظر گرفته شوند.
- تلاش در جهت حفظ و ارتقاء سرمایه‌های فرهنگی، اجتماعی و نیز منابع طبیعی در برنامه‌های توسعه شهری به منظور انتقال آن‌ها به نسل‌های آینده. بنابراین سرمایه اجتماعی، که در این تحقیق به طور ویژه به آن توجه گردید، نقش قابل ملاحظه‌ای در تحقق و تداوم توسعه شهری خواهد داشت و در این امر نقش طراحی شهری را نمی‌توان نادیده گرفت چراکه فرم و کیفیت ساماندهی فضاهای شهری می‌تواند نقش مهمی در کاهش و یا افزایش روابط اجتماعی و نیز انسجام افراد جامعه در بستر فضاهای مختلف اعم از پارک‌ها، مراکز خرید، مراکز تفریحی داشته باشد. بدین نحو که بالا بودن سطح کیفیت فضاهای شهری می‌تواند احساس امنیت، احساس تعلق محیطی، احساس مسئولیت و نیز حس مشارکت و همکاری را در

ساکنان شهرها افزایش داده و سبب تسهیل برقراری ارتباطات اجتماعی ساکنان در دو سطح رسمی و غیر رسمی گردد.

منابع

- باومن، زیگمونت؛ تیم، می. (۱۳۹۰). *جامعه‌شناسی کاربردی در زندگی روزمره*. ترجمه راضیه خزاعی، تهران: لوح فکر.
- تبریزی، امید؛ مختاباد امرئی، سید مصطفی؛ فیضی، محسن. (۱۳۹۳). *اثرات طراحی فضاهای شهری و معماری جمعگرا بر تعاملات و ارتباطات جمعی*. نشریه مدیریت شهری، ۱۳ (۳۷)، ۲۵۷-۲۷۲.
- تقی پور، ملیحه؛ سلطان زاده، حسین. (۱۳۹۶). *نقش سازمان‌دهی محیط در تعامل اجتماعی ساکنان مجموعه‌های مسکونی شیراز (مجموع‌های امیرکبیر، جنت، ابریشم، مطهری)*. نشریه برنامه‌ریزی فضایی، ۶ (۱)، ۷۹-۱۰۱.
- حبیب‌زاده، سید جواد؛ عبدالله‌زاده طرف، اکبر. (۱۳۹۵). *طراحی شهری خیابان در جهت ارتقاء حس مکان: خیابان گلشن راز تسبستر*. نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۷ (۲۵)، ۱۰۵-۱۲۴.
- حسینی، سید فخرالدین؛ سلطانی، مهرداد. (۱۳۹۷). *تحلیل تطبیقی مفهوم محله در نظام سنتی شهرهای ایران با الگوهای مشابه جایگزین دوره معاصر*. ماهنامه باغ منظر، ۱۵ (۶۰)، ص ۱۵.
- حیدری، علی اکبر؛ بهدادفر، نازگل. (۱۳۹۵). *بررسی وجوه مختلف معنای مکان از دید معماران و غیر معماران*. نشریه باغ نظر، ۱۳ (۴۳)، ۱۷-۲۴.
- دانشپور، سید عبدالهادی؛ چرخچیان، مریم. (۱۳۸۶). *فضاهای عمومی و عوامل مؤثر بر حیات جمعی*. باغ نظر، ۴ (۷)، ۲۸-۱۹.
- شارع پور، محمود. (۱۳۹۳). *شهر، فضا و زندگی روزمره*. تهران: انتشارات تیسرا.
- شجاعی، دلارام؛ پرتوی، پروین. (۱۳۹۴). *عوامل مؤثر بر ایجاد و ارتقاء اجتماع‌پذیری در فضاهای عمومی با مقیاس‌های مختلف شهر تهران (نمونه موردی: فضاهای عمومی دو محله و یک ناحیه در منطقه ۷ تهران)*. نشریه باغ نظر، ۱۲ (۳۴).
- طبرسا، محمدعلی؛ حاجیها، هاله. (۱۳۹۵). *خلق فضاهای با کیفیت شهری پیاده‌مدار با رویکرد مکان‌سازی*. فصلنامه پژوهش‌های نوین علوم جغرافیایی، معماری و شهرسازی، ۱ (۲).
- کارمونا، متیو؛ هیت، تیم؛ تیسدل، استیون. (۱۳۹۴). *مکان‌های عمومی فضاهای شهری؛ ابعاد گوناگون طراحی شهری*. ترجمه: فریبا قرائی و همکاران. تهران: انتشارات دانشگاه هنر.
- کلانتری، عبدالحسین؛ حسینی زاده‌آرانی، سعید. (۱۳۹۶). *روابط اجتماعی در جامعه شهری: بررسی عوامل اجتماعی و روانی مؤثر بر احساس*. مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۶ (۲)، ۲۵۷-۲۸۳.
- عبدالهی، مجید؛ توکلی نیا، جمیله؛ صرافی، مظفر. (۱۳۸۹). *بررسی نظری مفهوم محله و بازتعریف آن با تأکید بر شرایط محله‌های شهری ایران*. نشریه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۲ (۷۲).
- قائم‌پور، محمد علی؛ شهابی، محمود. (۱۳۹۹). *وضعیت روابط اجتماعی در شهر تهران: بررسی میزان مرزبندی و ترددهای فرهنگی*. مسائل اجتماعی ایران، ۱۱ (۱)، ۲۹۹-۳۲۴.
- قدس، حسین؛ بمانیان، محمدرضا؛ مرادی نسب، حسین. (۱۳۹۹). *واکاوی مؤلفه‌های ساختاری تعاملات اجتماعی در فضاهای اجتماع‌پذیر (خیابان ستارخان؛ فلکه اول تا فلکه دوم صادقیه)*. فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای، ۳ (۵)، ۵۵-۸۰.

موسوی، محسن؛ امینی، سحر؛ لطفی پور، هانیه؛ رهنما، راضیه. (۱۴۰۰). *احیا تعاملات اجتماعی در شرایط پاندمی در میدان های شهری، با نگاهی به میدان نقش جهان اصفهان*. فصلنامه برنامه ریزی توسعه شهری و منطقه ای، ۵ (۱۵)، ۱-۲۵.

نقدی، اسداله؛ وحدت، سلمان؛ سجاد زاده، حسن. (۱۳۹۵). *نقش سرمایه های اجتماعی در دل بستگی به مکان در محلات سنتی (نمونه ی موردی: محلات شهر همدان)*. نشریه مطالعات جامعه شناختی شهری، ۶ (۱۸).

نقی زاده، محمد؛ قلمبر دزفولی، مریم. (۱۳۹۳). *طراحی فضای شهری به منظور ارتقاء تعاملات اجتماعی (مطالعه موردی: بلوار بین محله ای)*، نشریه هویت شهر، ۸ (۱۷)، ۱۵-۲۴.

هاشمی فشارکی، جواد. (۱۳۹۷). *طراحی محله امن و پایدار*. تهران: نشر ۲۷ بعثت، چاپ اول.

Akbar, P. N., Edelenbos, J. (2021). *Positioning place-making as a social process: A systematic literature review*. Journal of Cognet Social Science, Vol 7, 1-29.

Arcodia, C., Whitford, M. (2007). *Festival attendance and the development of social capital*. In Journal of convention & event tourism, 8. 2, 1-18. Taylor & Francis Group.

Beza, B., Hernandez Garcia, J. (2018). *From place-making to sustainability citizenship*. Journal of Place Management and Development, Vol 11(14), 193-207.

Brough, M., Bond, C., Hunt, J., Jenkins, D., Shannon, C., Schubert, L. (2006). *Social capital meets identity: Aboriginality in an urban setting*. Journal of Sociology, 42(4), 396-411.

Côté, J. E. (2005). *Identity capital, social capital and the wider benefits of learning: generating resources facilitative of social cohesion*. London review of education, 3(3), 221-237.

Denov, M., Akesson, B. (2013). *Neither here nor there? Place and placemaking in the lives of seprated children*. Journal of Migration, Health and Social care, Vol 9(2), 56-70.

Evans, M., Syrett, S. (2007). *Generating social capital? The social economy and local economic development*. European Urban and Regional Studies, 14(1), 55-74.

Gardner, K. (2008). *Keeping connected: security, place, and social capital in a 'Londoni'village in Sylhet*. Journal of the Royal Anthropological Institute, 14(3), 477-495.

Glaeser, E. L., Laibson, D., Sacerdote, B. (2002). *An economic approach to social capital*. The economic journal, 112(483), 437-458.

Kelkar, N. P., Spinelli, G. (2016). *Building social capital through creative placemaking*. Strategic Design Research Journal, 9(2), 54-66.

Koca, G., Kayilioglu, B. (2018). *Spatial and Social Comparison of the Traditional Neighbourhood and the Modern Gated Community: Eskisehir Sample*. IOP Conf. Series: Materials Science and Engineering, p. 245.

Leyden, K. M. (2003). *Social capital and the built environment: the importance of walkable neighborhoods*. American journal of public health, 93(9), 1546-1551.

Manzo, L. C., Perkins, D. D. (2006). *Finding common ground: The importance of place attachment to community participation and planning*. Journal of planning literature, 20(4), 335-350.

Markusen, A., & Gadwa, A. (2010). *Creative placemaking*. Washington, DC: National Endowment for the Arts.

- McKenzie, K., Whitley, R., Weich, S. (2002). *Social capital and mental health*. The British Journal of Psychiatry, 181(4), 280-283.
- Mihaylov, N., Perkins, D. D. (2014). *Community place attachment and its role in social capital development*. Place attachment: Advances in theory, methods and applications, 61.
- Pancholi, S., Yigitcanlar, T., Guaralda, M. (2018). *Place making for innovation and knowledge-intensive activities: The Australian experience*, Technological Forecasting and Social Change, 146, 616-625.
- Pour Mousavi, S. M., Abbasi Kesbi, D., Vahedi, H. (2014). *Analysis and Evaluation of the Components of Social Capital and its Impact on Social Security. Case Study: Tehran 12 District*. Geographical Planning of Space, 3(10), 140-158.
- PPS, (2017). *What Is Placemaking?* Project For Public Spaces.
- Strydom, W., Puren, K. Drewes, E. (2018). *Exploring theoretical trends in placemaking: towards new perspectives in spatial planning*. Journal of Place Management and Development, 11(2).
- Thomas, E., Pate, S. Rason, A. (2015). *The crosstown initiative: Art, Community and Placemaking in Memphis*. American Journal of Immunity Psychology, Vol 55, 74-88.
- Tjahjono, H. K. (2011). *The configuration among social capital, distributive and procedural justice and its consequences to individual satisfaction*. International Journal of Information and Management Sciences, 87-103.
- Todd, N. R. (2012). *Religious networking organizations and social justice: An ethnographic case study*. American journal of community psychology, 50(1), 229-245.
- Toolis, E. (2017). *Theorizing critical placemaking as a tool for reclaiming public space*, American Journal of Community Psychology, 59, 184-199.
- Webb, D. (2013). *Placemaking AND Social Equity: Expanding the Framework OF Creative Placemaking*, A Journal of Entrepreneurship in the Arts, 3(1), pp. 35-48.
- Wilks, L., & Quinn, B. (2016). *Linking social capital, cultural capital and heterotopia at the folk festival*. Journal of Comparative Research in Anthropology and Sociology, 7(1), 23.
- Ziersch, A. M., Baum, F. E., MacDougall, C., Putland, C. (2005). *Neighborhood life and social capital: the implications for health*. Social science & medicine, 60(1), 71-86.
- Zuma, B. Rooijackers, M. (2020). *Uncovering the potential of urban culture for creative placemaking*. Journal of Tourism Futures, 6 (3).